

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ВІДБІР У ВИМІРАХ ПСИХОТЕХНІКИ І ПЕДОЛОГІЇ

У статті висвітлюються основні положення психотехніки та особливості її розвитку в Україні у 20-ті роки ХХ ст.

Ключові слова: *психотехніка, педологія, професійна орієнтація, професійний відбір, професійна освіта.*

The article highlights the key provisions of the psychotechnique and features of its development in Ukraine in the 20-th of the twentieth century.

Keywords: *psychotechnique, pedology, professional orientation, professional selection, professional education.*

В статье рассматриваются основные положения психотехники и особенности ее развития в Украине в 20-е годы ХХ века.

Ключевые слова: *психотехника, педология, профессиональная ориентация, профессиональный отбор, профессиональное образование.*

Інтеграція України у європейську спільноту багато в чому залежить від якості підготовки фахівців, їхнього професіоналізму та компетентності, формування яких у свою чергу зумовлюється попереднім професійним відбором молоді, визначенням відповідності особистісних якостей людини професійним вимогам. Такий досвід існував в Україні у 20-ті роки ХХ ст. завдяки розвитку психотехніки та педології.

Проблеми розвитку психотехніки в Україні та в інших країнах знайшли відображення у ґрунтовних дослідженнях О. Сухомлинської. Дотичними до окресленої теми є наукові розвідки О. Аніщенко, А. Пугач. Важливе значення для її висвітлення мають праці російського вченого М. Курека.

Як зазначає провідний український фахівець з історії педагогіки О. Сухомлинська, психотехніка – це галузь психологічних дисциплін, що набула найбільшого розвитку у 1910 – 1930-х роках переважно у Німеччині та Радянському Союзі. Вона вивчала трудову діяльність людини, а також питання професійної орієнтації, професійного відбору, професійної освіти, класифікації

професій, попередження професійної втомлюваності та нещасних випадків на виробництві, психогігієни, психології впливу на робітника [6, с. 7].

Мета психотехніки була дотичною до педагогіки, оскільки вона полягала «у вихованні продуктивного працівника..., у вихованні доцільно працюючих людей і максимального використання якостей кожної людини» [1, с. 309].

Завдання психотехніки стосувалися визначення особливостей розвитку дитини, її поведінки і характеру, а саме: з'ясування відповідності психологічних якостей особистості вимогам професії і розвиток вроджених нахилів дитини для її підготовки до певного виду трудової діяльності [1, с. 307].

До завдань психотехніки також відносилося дослідження різних властивостей особистості дитини за допомогою тестів. У психотехніці тестові дослідження мали форму професійного відбору. Психотехнік Н. Вігдорчик (1874 – 1954) зазначав, що професійний відбір – це «планомірний штучний відбір людей, які підходять до тієї чи іншої професійної діяльності» [2, с. 7].

Стосовно застосування тестів радянський психотехнік І. Шпільрейн (1891 – 1937) писав: «Найбільш розробленими, загально визнаними ділянками психотехнічної роботи є техніка психотехнічного тестового випробування, техніка обліку результатів, техніка встановлення кореляційних зв'язків з практикою. Є багато стійких систем тестів (Binet-Simon, Ofis-series, альфа і бета серія, Левітов-Толчинський, Россолімо), приборів, бланків і формулярів, формул обчислення кореляцій, відомих кожному психотехніку» [7, с. 157].

Крім тестування, психотехніка застосовувала спостереження й експеримент. Метод спостереження реалізовувався через об'єктивне спостереження за трудовою поведінкою та само спостереження [6, с. 10].

Психотехніка була пов'язана з педологією – наукою про дитину, що також розвивалася у зазначений період в Україні. Психотехніка і педологія займалися вивченням особливостей фізичного, інтелектуального та морального розвитку дітей. Але на відміну від педології, психотехніка займалася дослідженням розвитку населення СРСР, незважаючи на вік людей [5, с. 27].

Безпосередній зв'язок з педологією мав такий розділ психотехніки, як психотехніка дитячого та юнацького віку, що водночас навіть став однією з частин педології (іноді її називали педопсихотехнікою) [4, с. 67]. Л. Виготський (1896 – 1934) зазначав: «Психотехніка дитячого і юнацького віку може і повинна розвиватися як одна з педологічних дисциплін, тобто, як тільки психотехнік підходить до якогось явища, що у цілому входить до кола його компетенцій, але пов'язаного з дитиною, з процесом дитячого розвитку у цілому, він відразу ж повинен будувати основну систему своїх понять педологічно, тобто його наука стає однією з педологічних дисциплін...Ця галузь психотехніки повинна бути названа педологічною психотехнікою» [3, с. 114].

Наголосимо, що психотехніка дитячого та юнацького віку активно розвивалася саме в Україні. У Харкові та інших містах проводилися дослідження психічних якостей, зокрема рівня розумового розвитку школярів, необхідних для вибору професії та подальшої трудової діяльності [5, с. 16].

Про розвиток психотехніки в Україні свідчить і той факт, що український вчений А. Мандрика став делегатом I Психотехнічного з'їзду у Парижі, організованого Міжнародною асоціацією психотехніків. Під час роботи з'їзду А. Мандрика зробив дві доповіді «з питань загально-методичного характеру».

Одним із спільних завдань, що мали педологія та психотехніка стосовно школи, була профорієнтація учнів, у ході якої з'ясовувалася здатність дитини до певної професії через виявлення певних професійних якостей особистості, а саме: професійних здібностей (обдарованості) та професійних схильностей (інтересів), що мають як спадковий, так і соціальний характер. З позицій педології та психотехніки велике значення у профорієнтації школярів надавалося об'єктивному вивченню дитини, до якого входили звіти і протоколи учнівських зборів, спеціальні анкети, присвячені схильностям дитини, написання творів-самопостережень, систематичне спостереження за дитиною, аналіз продуктів дитячої творчості, вивчення кола її уявлень. До того ж організація навчального процесу, його перебіг і результати становили один із предметів дослідження у педології та психотехніці [6, с. 9 – 10].

У кінці 20-х – на початку 30-х років змінилася соціально-політична ситуація у Радянському Союзі. Психотехніка однією з перших потрапила під критику за «меншовистський ідеалізм». У 1936 р. згідно з постановою ЦК ВКП(б) «Про педологічні перекирчування в системі Наркомосу» психотехніка була заборонена [6, с. 11].

У сучасній Україні проблеми профорієнтації, професійного відбору, професійної освіти є дуже актуальними. Тому вивчення питань про сутність та особливості розвитку психотехніки не лише ліквідує «білі плями» в історії педагогіки, а й сприяє науковому обґрунтуванню формування професіоналізму фахівців усіх сфер господарства і культури.

Література

1. Блонский П. П. Психотехника в приложении к проблеме производительности труда / П. П. Блонский // Блонский П. П. Избранные произведения. – М.: Издательство АПН РСФСР, 1961. – С. 307 – 310.
2. Вигдорчик Н. А. Естественный профессиональный отбор с точки зрения профессиональной гигиены / Н. А. Вигдорчик. – Л.: Издательство Ленинградского мединститута, 1928. – 93 с.
3. Выготский Л. С. Педология и психотехника / Л. С. Выготский // Культурно-историческая психология. – 2010. – № 2. – С. 105 – 120.
4. Залкинд А. Б. Педология в СССР / А. Б. Залкинд. – М.: «Работник просвещения», 1929. – 83 с.
5. Курек Н. История ликвидации педологии и психотехники / Н. Курек. – СПб.: Алетейя, 2004. – 330 с.
6. Сухомлинська О. Психотехніка – втрачений напрям радянської педагогічної науки і практики / О. Сухомлинська // Історико-педагогічний альманах. – 2012. – № 2. – С. 6 – 13.
7. Шпильрейн И. Н. К вопросу о теории психотехники / И. Н. Шпильрейн // Психологический журнал. – 1998. – № 3. – С. 156 – 169.